

Arkadiusz Lewandowski*

Patryk Tomaszewski**

Koncepcje rozwoju integracji europejskiej na podstawie informacji ministrów spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej (2012–2019)

Concepts for the development of European integration according to the information provided by the Ministers of Foreign Affairs of the Republic of Poland in 2012–2019

The authors of the article analysed the information provided in the Sejm by the Ministers of Foreign Affairs on current foreign policy in 2012–2019. The authors' efforts were mainly focused on fragments of speeches dedicated to the European Union, fundamental for conducting a long-term, strategic Polish policy within the EU. The authors considered the following as such problems: plans for the role of Poland in the EU and its future political shape, as well as the resulting security policy, especially when it comes to energetic security, which is important from the point of view of Poland's sovereignty, as well as the common EU policy.

Content analysis (both qualitative and quantitative) and a comparative technique, which was used to determine similarities and differences in the analysed materials, were chosen as the research method.

The hypothesis formulated assumed that the approach to relations with the EU presented by the PO-PSL coalition, and then the United Right, differed significantly because it was based on a different paradigm. In the recommendations of the PO-PSL we can see references to the liberal/neoliberal theory, while in the recommendations of the United Right we can see references to the realism/neorealism theory.

Keywords: foreign policy, safety of Poland, European integration concepts, foreign policy concepts, European Union, energy security

Autorzy artykułu dokonali analizy informacji przedstawianych przez ministrów spraw zagranicznych w Sejmie, dotyczących bieżącej polityki zagranicznej w latach 2012–2019. Zabiegi autorów skupione były na fragmentach wystąpień poświęconych Unii Europejskiej, ważnych

* **Dr Arkadiusz Lewandowski**

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Wydział Nauk o Polityce i Administracji, Polska
Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz, Faculty of Political Science and Administration, Poland
a.lewandowski@ukw.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-8161-2257>

** **Dr Patryk Tomaszewski**

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie, Polska
Nicolaus Copernicus University in Toruń, Faculty of Political Science and Security Studies, Poland
patrykt@umk.pl, <https://orcid.org/0000-0002-2333-9256>

z punktu widzenia prowadzenia długotrwałej polityki Polski w ramach UE. Za takie problemy autorzy uznali plany odnośnie do polskiej roli w UE i jej przyszłego kształtu politycznego, jak również polityki bezpieczeństwa, w szczególności istotnego dla suwerenności Polski bezpieczeństwa energetycznego.

Jako metodę badawczą zastosowano analizę treści (w wymiarze jakościowym i ilościowym) oraz technikę komparatystyczną, wykorzystaną do określenia podobieństw oraz różnic w analizowanych materiałach.

Sformułowana hipoteza zakładała, że stosunek do UE koalicji PO-PSL i następnie Zjednoczonej Prawicy znacznie się od siebie różnił, gdyż oparty był na innym paradygmacie (w przypadku koalicji PO-PSL teorii liberalizmu/neoliberalizmu, zaś w przypadku Zjednoczonej Prawicy – teorii realizmu/neorealizmu).

Słowa kluczowe: polityka zagraniczna, bezpieczeństwo Polski, koncepcje integracji europejskiej, koncepcje polityki zagranicznej, Unia Europejska, bezpieczeństwo energetyczne

I. Uwagi wprowadzające

Konfrontacja koncepcji polityki zagranicznej koalicji Platformy Obywatelskiej i Polskiego Stronnictwa Ludowego (w latach 2007–2015) oraz rządu Prawa i Sprawiedliwości i ugrupowań startujących z listy tego stronnictwa (od 2015 do 2019 r.) pozwala na dostrzeżenie nie tylko sporów politycznych, wynikających z pragmatyki konfliktu politycznego, ale także odmiennych wizji celów i prowadzenia polityki zagranicznej.

Autorzy zauważają w tej różnicy odniesienia do teorii stosunków międzynarodowych, a przede wszystkim dwóch koncepcji myślenia o bezpieczeństwie międzynarodowym¹: liberalizmu i realizmu. Niezależnie od odmiennie stawianych akcentów

¹ Autorzy uznają, że te dwa nurty dominują u podstaw teoretycznych koncepcji polityki realizowanych przez koalicję PO-PSL i Zjednoczoną Prawicę, nie odnoszą się więc do tradycji szkoły kopenhaskiej nawiązującej do teorii konstruktywizmu, która stała się niezwykle popularna wśród znawców teorii polityki, odkąd termin został ukuty w dziele Nicholasa Onufa *Worlds of Our Own Making*. Konstruktywizm w obszarze stosunków międzynarodowych jest oparty na czynnikach idei i norm, a jego podstawowym założeniem jest to, że tożsamość państw jest projekcją odbicia określonych idei na temat siebie i pozostałych państw (postrzeganie siebie w relacjach z innymi). Ważną rolę odgrywają tu czynniki społeczne, kulturowe i historyczne. Szkoła kopenhaska nawiązuje do teorii konstruktywizmu w tym sensie, że dopuszcza powstanie zagrożeń za pomocą działań słownych i określenia innych państw jako wrogów lub przyjaciół. Na temat konstruktywizmu w relacjach międzynarodowych *vide* M. Tomala, *Współpraca międzyparlamentarna Rady Nordyckiej z perspektywy konstruktywizmu*, „Przegląd Sejmowy” 2019, nr 5(154), s. 85–102; N. Kohtamäki, *Pojęcie legitymizacji demokratycznej w interpretacji konstruktywistycznej*, „Przegląd Sejmowy” 2018, nr 1(144), s. 13–17; A. Lewandowski, *Teoria sekurytyzacji a ponowoczesne koncepcje władzy*, [w:] *Bezpieczeństwo Europy – bezpieczeństwo Polski*, t. 4, red. E. Maj, W. Sokół, A. Szwed-Walczak, Ł. Jędrzejski, Wydawnictwo Naukowe UMCS, Lublin 2017, s. 37–54; B. Buzan, R. Little, *Systemy międzynarodowe w historii świata*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011, s. 62–65; M. Szydzisz, *Sekurytyzacja jako narzędzie polityki zagranicznej Izraela w świetle teorii regionalnych kompleksów bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2019, s. 17–31. W ramach teorii realizmu i liberalizmu w stosunkach międzynarodowych istnieje kilka nurtów, jak neorealizm i neoliberalizm, a także neorealizm i postklasyyczny nurt realizmu. *Vide* M. Kaczmarski, *Realizm neoklasyczny*, [w:] *Teoria i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, red. R. Zięba, S. Bieleń, J. Zajac, Wydział

w różnych nurtach liberalizmu istotne jest w tej teorii, że u podstaw relacji międzynarodowych istotną rolę odgrywa racjonalność, a także idąca za tym współpraca międzynarodowa. Przedstawiciele tej koncepcji podkreślają znaczenie dla relacji międzynarodowych ekonomii (wymiany handlowej, transnarodowych projektów ekonomicznych), dostrzegają rolę aktorów niepaństwowych, np. organizacji międzynarodowych oraz pozarządowych, a także współzależność państw na arenie międzynarodowej. Istotna dla tego podejścia jest relacja między państwem a społeczeństwem oraz społecznością transnarodową. W obszarze działania państwa na arenie międzynarodowej dużą rolę odgrywa tzw. miękka siła (*soft power*). W tradycji realizmu kluczowe zaś stają się: potęga państwa, oparcie relacji międzynarodowych na sile państwa, suwerenność podmiotów, relacje bilateralne między państwami². Teoria realizmu zakłada również, że interesy państw są ze sobą sprzeczne, zaś każdy podmiot dąży do realizacji swojego interesu³.

Różnice pomiędzy obiema koncepcjami można określić na poziomie głównych aktorów, systemu międzynarodowego oraz perspektywy państwa (tabela 1), jak również kategorii kluczowych dla analizy stosunków międzynarodowych (tabela 2).

Tabela 1. Główne kategorie analityczne w teorii realizmu/neorealizmu i liberalizmu/neoliberalizmu

Kategoria	Realizm/neorealizm	Liberalizm/neoliberalizm
Główni aktorzy	państwa, system międzynarodowy	państwa, grupy pozarządowe, organizacje międzynarodowe
Ujęcie systemu międzynarodowego	anarchia; system osiąga stabilność poprzez równowagę sił	zależność między podmiotami, społeczeństwo międzynarodowe, anarchia może być ograniczona przez instytucjonalizację międzynarodową
Perspektywa państwa	państwo kieruje się interesem narodowym, zmierza do władzy	państwo ma wiele interesów, nie jest podmiotem całkowicie autonomicznym

Źródło: opracowanie własne.

Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015; R. Tenerowicz, „*Nowy liberalizm*”, [w:] *Teoria i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, red. R. Zięba, S. Bieleń, J. Zajac, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015.

² K. Mingst, *Podstawy stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 66–68; T. Łoś-Nowak, *Stosunki międzynarodowe. Teorie – systemy – uczestnicy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2006, s. 66; J. Więclawski, *Hans Morgenthau, realizm klasyczny i jego rekomendacje dla polskiej polityki zagranicznej*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2011, nr 3, s. 117–140; R. Jackson, G. Sørensen, *Introduction to International Relations. Theories and Approaches*, Oxford University Press, Oxford 2015, s. 53; A. Wojciuk, *Bezpieczeństwo w teoriach stosunków międzynarodowych*, [w:] R. Kuźniar et al., *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2012, s. 430–432; K.N. Waltz, *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Publishing Company, Illinois 1979, s. 111–113; S. Guzzini, *Realizm w nauce o stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2017, s. 65–67; J.S. Nye Jr., *Przyszłość siły*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 220; *idem*, *Soft Power and American Foreign Policy*, „Political Science Quarterly” 2004, vol. 119, nr 2, s. 255–270; *idem*, *Public Diplomacy and Soft Power*, „Annals of the American Academy of Political and Social Science” 2008, vol. 616, nr 1, s. 94–109.

³ M. Kaczmarek, *op. cit.*, s. 15–16.

Tabela 2. Kluczowe kategorie w teorii realizmu/neorealizmu i liberalizmu/neoliberalizmu

Realizm/neorealizm	Liberalizm/neoliberalizm
Interes narodowy	Współzależność państw
Suwerenność	Instytucjonalizacja stosunków międzynarodowych
Stosunki bilateralne	Organizacje międzynarodowe
Siła państwa i dominacja	<i>Soft power</i>

Źródło: opracowanie własne.

Celem artykułu jest wykazanie na podstawie analizy treści corocznych informacji ministrów spraw zagranicznych wygłaszanych w Sejmie w latach 2012–2019 różnic i podobieństw w koncepcjach polskiej polityki zagranicznej w odniesieniu do przyszłości Unii Europejskiej jako jej istotnego komponentu⁴.

Oprócz wskazanych informacji do źródeł poddanych analizie zaliczono dodatkowo informację ministra spraw zagranicznych Grzegorza Schetyny z listopada 2014 r., która chociażby w opinii Piotra Pochyłygo – mimo iż była drugim wystąpieniem tego typu w jednym roku kalendarzowym – „w związku z tematyką i korektami polityki poprzednika” powinna podlegać tego typu analizom⁵.

Znaczenie tematyki Unii Europejskiej dla polskiej polityki zagranicznej odzwierciedlają dane będące wynikiem analizy ilościowej. Wizualizacja tych wyników zaprezentowana w postaci tzw. chmur słów ukazuje różnice w częstotliwości występowania danej kategorii w analizowanych dokumentach (im częstsze występowanie w dokumentach, tym większy rozmiar czcionki i pozycja bliżej centrum). Jednocześnie chmura pozwala zauważyć różnice pomiędzy dwoma analizowanymi okresami w odniesieniu do kluczowych słów, jakie „budują” treści analizowanych dokumentów.

⁴ Warto nadmienić, że relacje międzynarodowe zarówno w dyskursie parlamentarnym, jak i w wystąpieniach ministrów spraw zagranicznych były już poddawane analizie, ale w innym kontekście niż prezentują autorzy niniejszego artykułu. *Vide* K. Cebul, *Miejsce i rola Polski w Unii Europejskiej w świetle debat parlamentarnych w Sejmie RP w latach 2004–2011*, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2018; *idem*, *Foreign Policy of the European Union from the Perspective of the Discourse Held on February 5th, 2015 in the Polish Parliament. Parliamentary Discourse Analysis*, „Athenaeum. Polish Political Science Studies” 2016, vol. 56, s. 173–191; *idem*, *The Place and Role of Poland in the International Security System in the Light of Parliamentary Discussions on Information Provided by Ministers of Foreign Affairs on Tasks of Foreign Policy between 2006 and 2016*, [w:] *Poland in the European Union – Perspectives of Membership. Politics – Economy and Society – Culture – International Relationships*, red. A. Rudowski, M. Sulkowski, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2017, s. 158–171; S. Kamosiński, *Bezpieczeństwo państwa w exposé polskich premierów od Tadeusza Mazowieckiego do Beaty Szydło*, „UR Journal of Humanities and Social Sciences” 2016, nr 1.

⁵ P. Pochyły, *Problematyka bliskowschodnia w „Informacjach” ministrów spraw zagranicznych RP o zadaniach polskiej polityki zagranicznej przed i po inwazji na Irak w 2003 roku – porównawcza analiza exposé ministrów spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001–2014*, [w:] *Polityka zagraniczna Polski. 25 lat doświadczeń*, red. M. Pietrasiak, M. Stelmach, K. Żakowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016, s. 183.

Zgodnie z hipotezą główną koncepcje polityki zagranicznej w zakresie przyszłości UE w latach 2012–2015 wykazywały zbieżność z paradygmatami liberalizmu/neoliberalizmu w teorii stosunków międzynarodowych, zaś w latach 2015–2019 z paradygmatami realizmu/neorealizmu w teorii stosunków międzynarodowych.

W ramach hipotezy szczegółowej założono, że występowała istotna różnica w koncepcjach rozwoju Unii Europejskiej jako podmiotu polskiej polityki zagranicznej w zakresie: a) znaczenia państwa w stosunkach z innymi podmiotami relacji międzynarodowych; b) zadań stawianych UE w obszarze realizacji interesu narodowego, w tym zapewnienia bezpieczeństwa państwom członkowskim; c) stopnia i kierunku integracji europejskiej.

Jako metodę badawczą zastosowano analizę treści⁶ zarówno w wymiarze jakościowym, jak i ilościowym (przy wykorzystaniu narzędzia Atlas.ti) oraz technikę komparatystyczną, która skupia się na konfiguracjach podobieństw lub różnic w ograniczonym zakresie przypadków⁷. W tym celu autorzy podjęli się klasyfikacji i analizy informacji sejmowych prezentowanych przez ministrów spraw zagranicznych podczas VII i VIII kadencji Sejmu. Autorów interesowały fragmenty wystąpień poświęcone UE, a dokładniej zagadnień, które mają charakter uniwersalny, nie wynikają bezpośrednio z bieżących wydarzeń polityki międzynarodowej, lecz stanowią raczej ujęcie koncepcyjne, fundamentalne z punktu widzenia prowadzenia długotrwałej, strategicznej polityki Polski w ramach UE. Za takie problemy autorzy uznali plany dotyczące roli Polski w UE i jej przyszłego kształtu politycznego, jak również będącej tego konsekwencją polityki bezpieczeństwa, w szczególności istotnej z punktu widzenia suwerenności Polski, ale też wspólnej polityki EU – energetyki⁸. W opinii autorów podjęta problematyka konkretnych polityk unijnych pozwalała w sposób szczegółowy odwzorować koncepcje dalszego rozwoju Unii.

Pominięto natomiast prawie zupełnie zagadnienia polityki w Europie Środkowo-Wschodniej (m.in. Grupa Wyszehradzka), polityki wobec innych państw należących do UE czy też europejskiej polityki sąsiedztwa wobec krajów będących poza Unią

⁶ P. Ścigaj, M. Bukowski, *Zastosowanie analizy zawartości w badaniach politologicznych*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2012, vol. 36; K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Sociologica” 2012, z. 42, s. 89; D. Silverman, *Prowadzenie badań jakościowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012; R. Bäcker, et al., *Metodologia badań politologicznych*, Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych, Warszawa 2016, s. 161–184.

⁷ Vide J. Bajer, *Badania porównawcze w politologii. Zagadnienia metodologiczne*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis” 2012, nr 8, s. 15–48.

⁸ Znaczne grono autorów energetykę traktuje jako przedmiot zainteresowania ekonomii czy też bezpieczeństwa ekonomicznego. Na potrzeby artykułu autorzy uznali energetykę za oddzielną kategorię. Vide P. Siemiątkowski, *Bezpieczeństwo energetyczne jako obszar bezpieczeństwa ekonomicznego państwa*, [w:] *Bezpieczeństwo energetyczne państwa*, red. A. Czwołek, P. Siemiątkowski, P. Tomaszewski, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa, Toruń 2018, s. 10; *Bezpieczeństwo energetyczne. Koncepcje, wyzwania, interesy*, red. J. Gryz, A. Podraza, M. Ruszel, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2018; P. Soroka, *Bezpieczeństwo energetyczne: między teorią a praktyką*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2015; A. Bałamut, *Polityka bezpieczeństwa energetycznego Polski w latach 2000–2015*, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2017.

Europejską, a wobec których Polska prowadziła aktywną politykę zagraniczną. Autorzy uznali, że tematyka ta zajmowała na tyle dużo miejsca w polityce zagranicznej w latach 2012–2019, że wymaga oddzielnej, obszernej analizy⁹.

Należy w tym miejscu podkreślić także, że autorzy ze względu na tematykę badań nie opisywali szczegółowo wydarzeń na arenie międzynarodowej w latach 2012–2019, których uczestnikiem była Polska i które w określony sposób determinowały także koncepcje polityki zagranicznej. Część wydarzeń była rozciągnięta w czasie i trudno opisywać je z perspektywy działań konkretnego rządu. Warto jedynie wspomnieć, że w analizowanym okresie miały miejsce takie zdarzenia, jak chociażby kryzys migracyjny¹⁰, konflikt ukraińsko-rosyjski¹¹, spór o zasadność realizacji inwestycji Nord Stream i Nord Stream II prowadzony w kontekście bezpieczeństwa energetycznego¹², proces wzmacniania wschodniej flanki NATO czy też program Partnerstwa Wschodniego i realizacja Inicjatywy Trójmorza¹³.

⁹ Vide A.K. Cianciara, *Partnerstwo Wschodnie 2009–2014*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2014; P. Kowal, A. Orzelska-Stączek, *Inicjatywa Trójmorza: geneza, cele i funkcjonowanie*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2019; A. Krawcewicz, *Polityka wschodnia w koncepcjach partii politycznych w III Rzeczypospolitej Polskiej. Wybrane aspekty: stosunki międzynarodowe, polityka historyczna, gospodarka i integracja europejska*, Wydawnictwo Inforteditions, Zabrze 2018; O. Barbuska, *Polityka wschodnia Unii Europejskiej jako część składowa polityki zagranicznej UE*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2019; *eadem*, *Blaski i cienie Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej*, „Studia Europejskie” 2015, nr 4; D. Milczarek, *Polska jako kreator polityki wschodniej Unii Europejskiej*, „Studia Europejskie” 2015, nr 4; *Polityka wschodnia Polski – między fatalizmem geopolitycznym a kłętą niemocy*, red. S. Bieleń, Wydawnictwo Aspra, Warszawa 2019; P. Tomaszewski, *The Three Seas Initiative as an Element of a Stabilization System in Eastern and Middle Europe: Between the Political Conception Itself and the Political Practice*, „Aktual’ni Problemi Miżnarodnih Vidnosin” 2019, vol. 1, nr 140, s. 28–35; P. Kowal, *Testament Prometeusza*, Kolegium Europy Wschodniej, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2019; T. Sydoruk, D. Tyshchenko, *Position of the Visegrad Four Countries and the Baltic States on the Russian-Ukrainian Conflict*, „Torun International Studies” 2016, vol. 1, nr 9; P. Żurawski vel Grajewski, *The Eastern Policy of Poland: EU and National Perspective 1989–2015*, Natolin European Centre, Warszawa 2017; *Europa Karpat*, red. W. Paruch, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2019.

¹⁰ Vide A. Dzisiów-Szyszczykiewicz, „Arabska wiosna” – przyczyny, przebieg i prognozy, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2011, nr 18; A. Potyrała, *Pozamilitarne aspekty bezpieczeństwa międzynarodowego – kryzys migracyjny 2015–2016*, „Przegląd Strategiczny” 2016, nr 9, s. 301; M. Drgas, *Kryzys migracyjny 2014–2016 w Europie a spór o przyszły kształt Unii Europejskiej*, [w:] *Kryzys migracyjny a bezpieczeństwo Polski i Unii Europejskiej. Wybrane aspekty*, red. A. Lewandowski, I. Monolatii, M. Polakowski, Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Płock 2017; *Risk Analysis for 2016*, Frontex, Warszawa 2016, s. 13–34; T. Kushner, *Lampedusa and the Migrant Crisis. Ethics, Representation and History*, „Mobile Culture Studies. The Journal” 2016, vol. 1, s. 199–230; P. Oltean, C.A. Iov, *Lampedusa Tragedy from October 2013 and the European Union Response: More Accessible or More Restrictive Migration Policies?*, „Research and Science Today Supplement” 2015, nr 3, s. 56–68.

¹¹ R. Kłaczyński, *Rosyjsko-ukraiński konflikt 2014–2017 jako przykład wojny hybrydowej. Geneza, polityka, gospodarka*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2017, vol. 11, nr 2.

¹² R. Rosicki, G. Rosicki, *Znaczenie gazociągu Nord Stream dla Polski*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2012, nr 6(4), s. 141–142.

¹³ Na temat polskiej polityki zagranicznej w latach 2011–2019 *vide* *Polityka zagraniczna Polski wobec państw, regionów i organizacji*, red. M. Mróz, A. Drzewicki, Dyplomacja i Bezpieczeństwo, nr 1(5), Instytut Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2017/2018; *Dwie epoki. O celach w polskiej polityce zagranicznej. 1918–1939 i 1989–2015*, red. A. Friszke, M. Kornat,

II. Unia Europejska w myśli politycznej partyjnego zaplecza ministrów spraw zagranicznych w latach 2011–2019

Kadencja 2011–2015 polskiego parlamentu była drugą, w której większość rządową sprawowała koalicja PO-PSL. W wyborach parlamentarnych w 2011 r. KW Platformy Obywatelskiej RP zdobył 5 629 773 głosów (39,11% wszystkich oddanych głosów), co stanowiło największą liczbę głosów oddanych na uczestniczące w wyborach komitety. Wynik wyborczy nie pozwolił jednak PO na samodzielne rządzenie (207 posłów). Konieczna okazała się zatem ponowna koalicja z PSL, które w wyborach otrzymało 1 201 628 głosów (8,36%)¹⁴, co przekładało się na 28 mandatów poselskich.

Główny konkurent PO, KW Prawa i Sprawiedliwości, zdobył 4 295 016 głosów, co stanowiło 29,89% wszystkich oddanych głosów.

W wyborach parlamentarnych w 2015 r. najwięcej głosów zdobył KW PiS, w ramach którego startowały poza PiS jeszcze dwie formacje: założona po frondzie z PiS przez Zbigniewa Ziobrę Solidarna Polska oraz utworzona przez byłego polityka Platformy Obywatelskiej – Jarosława Gowina – Polska Razem. Na KW PiS zgłoszowało 5 711 687 osób (37,58% oddanych głosów). Wynik wyborczy dawał PiS większość sejmową (235 posłów) i możliwość samodzielnego tworzenia rządu. Główny konkurent partii Jarosława Kaczyńskiego, PO, zdobył 3 661 474 głosów, co stanowiło 24,09% oddanych głosów¹⁵.

W okresie rządów koalicji PO-PSL stanowisko ministra spraw zagranicznych piastowało dwóch polityków reprezentujących PO: Radosław Sikorski (16 listopada 2007 r. – 22 września 2014 r.) oraz Grzegorz Schetyna (22 września 2014 r. – 16 listopada 2015 r.). Zmiana na stanowisku ministra spraw zagranicznych związana była ze zmianą na stanowisku premiera polskiego rządu po rezygnacji Donalda Tuska, który został wybrany na stanowisko Przewodniczącego Rady Europejskiej. W nowym rządzie, na którego czele stanęła Ewa Kopacz, tekę spraw zagranicznych objął właśnie G. Schetyna, jeden z czołowych polityków Platformy Obywatelskiej, w latach 2007–2009 minister spraw wewnętrznych i administracji oraz wicepremier, w latach 2010–2011 marszałek Sejmu. Przed objęciem resortu spraw zagranicznych szefował on sejmowej komisji spraw zagranicznych¹⁶.

R. Stemplowski, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2020; L. Sykulski, *Geopolityka a bezpieczeństwo Polski*, Wydawnictwo Zona Zero, Warszawa 2018. Ważnym opracowaniem dotyczącym polskiej polityki zagranicznej w latach 2005–2014 jest monografia Agnieszki Orzelskiej-Stączek. Autorka analizuje politykę zagraniczną, używając do tego celu modeli decyzyjnych zaproponowanych przez Grahama Allisona. We wspomnianej monografii jako aneks załączone są informacje sejmowe prezentowane przez ministrów spraw zagranicznych, a także – ze względu na umiejscowienie polityki zagranicznej w konkretnych uwarunkowaniach politycznych – fragmenty programów partii politycznych odnoszące się do polityki zagranicznej. *Vide* A. Orzelska-Stączek, *Ministrowie spraw zagranicznych Polski w latach 2005–2014*. Stefan Meller, Anna Fotyga, Radosław Sikorski, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2016, s. 26–27, 303–366.

¹⁴ Strona internetowa Państwowej Komisji Wyborczej, <<https://wybory2011.pkw.gov.pl/wyn/pl/000000.html#tabs-1>>, „Wybory 2011. Wyniki głosowania”, dostęp 15 IV 2020.

¹⁵ Strona internetowa Państwowej Komisji Wyborczej, <https://parlament2015.pkw.gov.pl/349_Wyniki_Sejmu.html>, „Wyniki wyborów do Sejmu RP”, dostęp 15 IV 2020.

¹⁶ Strona internetowa dziennik.pl, <<https://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/470176.grzegorz-schetyna-szefem-polskiej-dyplomacji-sylwetka-i-opinie.html>>, „Grzegorz Schetyna szefem polskiej dyplomacji. Sylwetka i opinie”, dostęp 18 IV 2020.

Poprzednik G. Schetyny, R. Sikorski, sprawował funkcję ministra spraw zagranicznych przez siedem lat, wcześniej natomiast pełnił funkcje: wiceministra obrony narodowej (1992 r.), wiceministra spraw zagranicznych (1998–2001), ministra obrony narodowej (2005–2007)¹⁷.

W czasie rządów Zjednoczonej Prawicy w latach 2015–2019 na czele Ministerstwa Spraw Zagranicznych również stało dwóch ministrów. W okresie od 16 listopada 2015 r. do 9 stycznia 2018 r. ministrem spraw zagranicznych był Witold Waszczykowski, były podsekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, a także zastępca szefa Biura Bezpieczeństwa Narodowego¹⁸. Natomiast od 9 stycznia 2018 r. do wyborów 13 października 2019 r. resortowi szefował pracownik Uniwersytetu Warszawskiego, specjalista w zakresie stosunków międzynarodowych, profesor Jacek Czaputowicz¹⁹.

U podstaw prowadzenia polityki zagranicznej stały założenia programowe ugrupowań politycznych rządzących w latach 2011–2019. Programy te zostały sformułowane na bazie myśli politycznej²⁰ prezentowanej przez rządzące stronnictwa. W myśli politycznej PO znajdziemy odniesienia do koncepcji w głównej mierze liberalnych²¹, lecz także –

¹⁷ Na temat przeszłości i doświadczenia politycznego ministrów *vide* R. Warzecha, *Strefa zdekomunizowana. Wywiad rzeka z Radosławem Sikorskim*, Andrzej Findeisen/AMF Plus Group, Warszawa 2006; R. Sikorski, *Polska może być lepsza. Kulisy polskiej dyplomacji*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Warszawa 2018; R. Migdał, *Tylko nie o polityce, proszę*, Atut, Wrocław 2011; *Historia pokolenia. Grzegorz Schetyna w rozmowie z Cezarym Michalskim*, Poltext, Warszawa 2019.

¹⁸ Ł. Wójcik, *Z dyplomacji do polityki, czyli jak Witold Waszczykowski w końcu został szefem MSZ*, <<https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1641561,1,z-dyplomacji-do-polityki-czyli-jak-witold-waszczykowski-w-koncu-zostal-szefem-msz.read>>, dostęp 13 VIII 2020.

¹⁹ Na temat przeszłości i doświadczenia politycznego ministrów *vide* Jacek Czaputowicz, [w:] *Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–1989*, t. 1, red. J. Skórzyński, Wydawnictwo Karta, Warszawa 2000; A. Gajcy, A. Stankiewicz, *Polski minister w archiwach hiszpańskiego wywiadu*, <<https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/jacek-czaputowicz-w-archiwach-hiszpańskiego-wywiadu/c5dmk85>>, dostęp 13 VIII 2020.

²⁰ Nie ma w dyskursie naukowym w Polsce zgody co do jednej definicji myśli politycznej. Często przywołuje się za Andrzejem Zybortowiczem, że przez kategorię „myśl polityczna” rozumie się: „wszelkie wyartykułowane pojęciowo wypowiedzi dotyczące sfery polityki”. *Vide* A. Zybortowicz, *Kategorie do badania polskiej myśli politycznej (rozważania wstępne)*, [w:] *Studia z dziejów polskiej myśli politycznej*, t. II: *Polska myśl polityczna w dzielnicy pruskiej w XIX w.*, red. S. Kalemka, Wydawnictwo UMK, Toruń 1990, s. 10. Dla lepszego zrozumienia kategorii „myśl polityczna” istotny jest artykuł Waldemara Parucha pt. *Myśl polityczna – refleksje metodologiczne o pojęciu*. Autor zauważał, że: „Nie ma w rozważaniach metodologicznych o myśli politycznej zgodności w dwóch kwestiach: (1) co do znaczenia i pojemności tego terminu oraz (2) konieczności definiowania takich pojęć, jak ideologia, doktryna czy program, określanie ich zakresów oraz wyznaczanie granic je oddzielających”. Przywoływały W. Paruch, skonstatował, że w rozważaniach na temat myśli politycznej widoczne są dwa stanowiska. Pierwsze z nich nadaje myśli politycznej samodzielny i maksymalnie szeroki zakres znaczeniowy. Wówczas mówimy o subkategorii z obszaru świadomości politycznej, której zdefiniowanie jest zależne od definicji innych pojęć umieszczanych w tym samym ciągu znaczeniowym (ideologia, doktryna, koncepcja, program, idea). Drugi pogląd zakłada odniesienie myśli politycznej do kategorii sprawowania władzy, a więc: „Zgodnie z nim w zakresie myśli politycznej mieszczą się wszystkie poglądy, których przedmiotem jest zagadnienie polityki”. W. Paruch, *Myśl polityczna – refleksje metodologiczne o pojęciu*, „*Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K. Politologia*” 1999, vol. 6. s. 32–34.

²¹ A. Lewandowski, *Plurality of Liberalisms. The Parliamentary Liberal Groups in the Third Polish Republic: An Analysis of Party Programmes and their Differences*, „*Roczniki Historii Socjologii*” 2019, vol. X, s. 111–128.

szczególnie w początkowym okresie działania ugrupowania – do elementów konserwatywnych, a nawet chrześcijańsko-demokratycznych. Obecnie środowisko PO jest mocno eklektyczne pod względem ideowym²². PSL nawiązuje natomiast do tradycji ruchu ludowego przed 1945 r., niechętnie zaś do okresu istnienia Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego. W myśli PSL widoczne są odwołania do nauki społecznej kościoła, agraryzmu, jednak bardzo mało jest wskazań dotyczących polityki międzynarodowej²³.

Patrząc na środowiska polityczne biorące udział w wyborach w 2015 r., warto odnotować, że szczególne miejsce zajęła Zjednoczona Prawica, którą należy traktować jako środowisko szersze niż Prawo i Sprawiedliwość. Zjednoczona Prawica jest środowiskiem: czerpiącym z różnych nurtów prawicowych, przede wszystkim hołdującym wartościom wyznaczonym przez ruch niepodległościowy, w odniesieniach historycznych bliskim środowiskom piłsudczykowskiemu (w czasach II RP część środowisk piłsudczykowskich wywodziła się z lewicy niepodległościowej), ale z czasem również odwołującym się do dorobku myśli konserwatywnej, chrześcijańsko-demokratycznej, a nawet do nurtu narodowego, a w przypadku Porozumienia Jarosława Gowina – do koncepcji liberalnych²⁴.

Warto wspomnieć, że w okresie drugiej kadencji rządów koalicji PO-PSL kontynuowana była polityka zagraniczna nakreślona przez ministra R. Sikorskiego w latach 2007–2011, którą charakteryzowało odejście od polityki europejskiej symbolicznie mogącej być utożsamianej z hasłem „Nicea albo śmierć”²⁵ na rzecz postawy pronijnej oraz jednoczesna asertywność względem USA²⁶. Główne założenia owej polityki

²² *Vide idem*, *Ewolucja programowa Platformy Obywatelskiej jako partii opozycyjnej (2001–2007). Wybrane aspekty*, [w:] *(Re)Adaptacja w sytuacjach zmiany społecznej*, red. A. Głowala, J. Michalski, M. Wolińska, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Płock 2017; *idem*, *Idee liberalne w myśli politycznej Platformy Obywatelskiej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001–2011*, [w:] *Idee polityczno-prawne i społeczne jako fundamenty III Rzeczypospolitej*, red. J. Justyński, R. Kania, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego Płockiego, Płock 2018.

²³ *Vide Bezpieczeństwo zewnętrzne państwa w polskiej myśli politycznej po roku 1989. Wybór źródeł*, red. A. Lewandowski, G. Radoński, P. Tomaszewski, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2012, s. 35–36, 107–113; Ł. Danel, *Polskie Stronnictwo Ludowe wobec problematyki integracji europejskiej – ewolucja programowa w latach 1991–2009*, [w:] *Ludowcy i problematyka agrarna na początku XXI wieku*, red. Ł. Tomczak, Wydawnictwo Marina, Wrocław 2010; *idem*, *Koncepcje polskiej polityki zagranicznej po 1989 roku w programach głównych partii nurtu konserwatywno-liberalnego*, [w:] *Polskie ugrupowania liberalne*, red. Ł. Tomczak, Wydawnictwo Marina, Wrocław 2010, s. 88–89; S. Sadowski, *Bezpieczeństwo zewnętrzne w programach politycznych polskich liberalów*, [w:] *Polskie zbliżenia z liberalizmem*, red. T. Godlewski, D. Karnowska, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 313–317.

²⁴ Joanna Sanecka-Tyczyńska pisała: „W myśli politycznej PiS można zauważyć wiele kontynuacji, mających swe źródło w piłsudczykowskiemu postrzeganiu państwa. Recepty widoczne były w: 1) definiowaniu państwa jako bytu politycznego o charakterze moralnym, suwerennym, a przede wszystkim jako wartości; 2) przypisywaniu państwu roli podmiotu ułatwiającego rozwój obywatelom przez zapewnienie im szeroko rozumianego bezpieczeństwa oraz broniącego interesu narodowego; 3) przekonaniu, że ład moralny jest warunkiem sprawnie działającej gospodarki”. J. Sanecka-Tyczyńska, *Państwo obywatelskie i wspólnota polityczna. Studium z myśli politycznej Prawa i Sprawiedliwości*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2011, s. 33–34.

²⁵ Zdanie wypowiedziane przez Jana Marię Rokitę podczas debaty sejmowej we wrześniu 2003 r. na temat zmiany systemu głosowania w Radzie Europejskiej określonego w traktacie z Nicei (z 26 lutego 2001 r.).

²⁶ M. Migalski, *Polityka zagraniczna w programie i działalności Platformy Obywatelskiej*, [w:] *Platforma Obywatelska*, red. M. Migalski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009, s. 105–111.

odzwierciedlały ukształtowaną w pierwszej dekadzie XXI w. myśl polityczną Platformy Obywatelskiej, w której to znaczące miejsce zajmowała UE. W programie wyborczym PO z 2011 r. deklarowano w duchu paradygmatu liberalnego: „Polityka zagraniczna siłą rzeczy dotyczy więc całości naszej aktywności politycznej i dlatego musi wywodzić się z interesów wewnętrznych oraz być w pełni zakorzeniona w gospodarczych interesach państwa. Wszelkie działania zewnętrzne rządu premiera Donalda Tuska stawiają sobie za cel wspieranie trwałego wzrostu ekonomicznego i dobrobytu, zapewnienie bezpieczeństwa państwa i jego obywateli, wzrost szans na modernizację państwa oraz wzmocnienie jego pozycji międzynarodowej. Większość naszej aktywności na polu polityki zagranicznej jest realizowana za pośrednictwem UE. Skutecznie realizować naszą rację stanu można tylko poprzez umiejętne wpisanie naszego interesu w szerszy interes europejski. Unia Europejska to system stałych negocjacji, w którym liczy się siła argumentów. Nie wystarczy mieć rację, trzeba jeszcze do niej przekonać partnerów. Zarówno w szerszym środowisku międzynarodowym, jak i w Unii Europejskiej Platforma Obywatelska wie, jak budować skuteczne koalicje, jak negocjować i jak przekonywać partnerów do naszych racji”²⁷.

W programie wyborczym z 2007 r., podkreślając znaczenie współpracy na arenie międzynarodowej, pisano natomiast: „Platformę Obywatelską zrodziło także nasze wspólne marzenie o zjednoczonej Europie. Obecność Polski w procesie budowania Unii Europejskiej traktujemy jako postulat wynikający z dogłębnego zrozumienia polskiego interesu narodowego we współczesnym świecie i racji stanu naszego Państwa. Obecność ta otworzy przed nami nowe możliwości unowocześnienia Państwa, poprawy jakości życia ludzi, a także pogłębienia narodowej tożsamości i współodpowiedzialności za losy Europy”²⁸.

Analizując myśl polityczną PO w zakresie polityki zagranicznej w szerszej perspektywie czasowej, należy zwrócić uwagę na znaczącą zmianę optyki wobec integracji europejskiej oraz samej UE. Zmianę tę należy jednak rozpatrywać w kontekście zarówno sytuacji politycznej w kraju, jak i zmieniającego się otoczenia międzynarodowego. PO zawsze prezentowała silnie prounijną postawę, jednak w okresie przedakcesyjnym partia wyraźnie akcentowała wątki, które można określić mianem eurorealizmu (podkreślanie znaczenia interesu narodowego, obrona różnic tradycji i obyczajów państw członkowskich czy też różnorodności kulturowej europejskich narodów²⁹). Ostatecznie zmiana tej optyki nastąpiła po 2006 r., kiedy to PO zrezygnowała z polityki, której hasłem było zdanie „Nicea albo śmierć”, oznaczające właśnie prymat interesów narodowych w relacjach europejskich. Jak zauważa J. Sanecka-Tyczyńska, politycy PO byli

²⁷ *Program wyborczy Platformy Obywatelskiej: Następny krok. Razem*, Komitet Wyborczy Platforma Obywatelska RP, Warszawa 2011, s. 88.

²⁸ *By żyło się lepiej. Wszystkim! Program wyborczy Platformy Obywatelskiej*, Komitet Wyborczy Platforma Obywatelska RP, Warszawa 2007, s. 9.

²⁹ *Państwo dla obywateli. Plan rządzenia 2005–2009*, Instytut Państwa i Administracji, Warszawa 2005, s. 258; A. Lewandowski, *Bezpieczeństwo kulturowe jako przestrzeń sporu politycznego pomiędzy Prawem i Sprawiedliwością a Platformą Obywatelską. Analiza programów wyborczych*, [w:] *Człowiek wobec współczesnych wyzwań kulturowych*, red. E. Chojnacka, J. Michalski, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Płock 2016, s. 147–159.

zwolennikami włączenia się tak Polski, jak i państw regionu w politykę zachodnioeuropejską i zakorzeniony tam system wartości³⁰.

Od 2006 r. możemy zatem mówić, że PO stała się na powrót ugrupowaniem euroentuzjastycznym, skupiającym się na dalszej integracji, współpracy i budowaniu kompromisów na arenie UE, wracając do retoryki z początków swojego istnienia, czyli lat 2001–2003³¹.

W polityce zagranicznej prowadzonej przez koalicyjny rząd Zjednoczonej Prawicy w latach 2015–2019 przede wszystkim więcej akcentów położono na współpracę strategiczną ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki, a w polityce bezpieczeństwa z Organizacją Paktu Północnoatlantyckiego, co również stanowiło odzwierciedlenie myśli politycznej tego środowiska, artykułowanej chociażby w programie wyborczym PiS z 2014 r., w którym to dokumencie podkreślano znaczenie polskiej podmiotowości, odpowiedzialności za najbliższe sąsiedztwo, włącznie z wejściem „całego obszaru Europy Wschodniej na ścieżkę członkostwa w Unii Europejskiej”. W tym celu, jak zapowiadano: „zaproponujemy nowe pogłębione instrumenty współpracy z państwami tego obszaru, dwustronne i międzynarodowe, które realnie będą zbliżały je do integracji transatlantyckiej”³².

Jak podkreślają W. Paruch i Marcin Rydel, w PiS dominowało przekonanie o potrzebie równoważenia konkurencji na arenie międzynarodowej ze współdziałaniem na rzecz realizacji własnych interesów. Najważniejszym zaś podmiotem politycznym w relacjach międzynarodowych było państwo, którego zadaniem miała być ochrona interesów własnej wspólnoty politycznej i jej tożsamości³³. Członkostwo w UE miało służyć realizacji polskich interesów, ale także budowaniu podmiotowości RP i aktywności w określaniu kształtu UE³⁴ oraz zwiększaniu siły i zdolności do prowadzenia skutecznej polityki suwerennego państwa³⁵. Oceny te wpisują elementy myśli politycznej PiS w obszar teorii realizmu w stosunkach międzynarodowych.

Politycy PiS, komentując okres akcesji Polski do UE (głównie lata 2003–2005), sugerowali, że unijna polityka została wówczas zdominowana przez krótkowzrocznie pojmowane interesy ekonomiczne „starych” państw członkowskich, które wyparły

³⁰ J. Sanecka-Tyczyńska, *Racja stanu we współczesnej polskiej myśli politycznej 2001–2015*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2018, s. 342.

³¹ M. Migalski, *Polityka zagraniczna w programie i działalności Platformy...*, s. 100–107; Ł. Danel, *Koncepcje polskiej polityki...*, s. 88–89; *idem*, *Nurt liberalno-konserwatywny*, [w:] *Wybrane współczesne nurty polskiej myśli politycznej*, red. J. Kornaś, R. Lisiakiewicz, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016, s. 156–157.

³² *Zdrowie, praca, rodzina. Program Prawa i Sprawiedliwości*, Prawo i Sprawiedliwość, Warszawa 2014, s. 154–155.

³³ W. Paruch, M. Rydel, *Założenia strategiczne w koncepcji polityki zagranicznej RP – analiza myśli politycznej Prawa i Sprawiedliwości*, [w:] *Polityka zagraniczna III RP. 20 lat po przełomie*, red. A. Jarosz, K. Olszewski, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2011, s. 194, 197. *Vide* J. Sanecka-Tyczyńska, *Państwo obywatelskie...*, s. 38; A. Lewandowski, *Cultural Security in the Political Programmes of Law and Justice*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2017, vol. 56, s. 21–33.

³⁴ A. Latosińska, *Nurt konserwatywny i narodowo-katolicki*, [w:] *Wybrane współczesne nurty polskiej myśli politycznej*, red. J. Kornaś, R. Lisiakiewicz, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016, s. 180.

³⁵ M. Migalski, *Polityka zagraniczna w programie i działalności Prawa i Sprawiedliwości*, [w:] *Prawo i Sprawiedliwość*, red. M. Migalski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010, s. 75–76.

wartości przyświecające twórcom wspólnot europejskich³⁶. Również w ten sposób uwiadaczniał się w myśleniu polityków PiS paradygmat teorii realizmu, zgodnie z którym dostrzegano nadrzędność interesu narodowego nad współzależnością państw na arenie międzynarodowej.

W. Paruch oraz M. Rydel stanowisko PiS wobec UE określili jako postawę eurorealistyczną, która wyrażała niechęć do centralistycznego modelu integracji zmierzającej ku budowie superpaństwa, jednocześnie propagując koncepcję „Europy solidarnych narodów”³⁷.

Badaczka polskiej polityki zagranicznej, Agnieszka Latosińska, charakteryzując myśl PiS, podkreśliła, że dla tej formacji „zasadnicze cele polskiej polityki zagranicznej odnoszą się do bezpieczeństwa państwa, jego siły i pozycji na arenie międzynarodowej”³⁸.

III. Pozycja Polski i jej przyszłość w Unii Europejskiej

Problematyka związana z UE w corocznych informacjach ministrów spraw zagranicznych w omawianym okresie była poruszana wieloaspektowo. W analizowanych wypowiedziach pojawiały się np. kwestie dalszego rozwoju Unii, wspólnej waluty, programu Partnerstwa Wschodniego czy też bezpieczeństwa europejskiej wspólnoty oraz relacji zewnętrznych UE.

Problematyka unijna była również prezentowana z perspektywy celów polskiej polityki zagranicznej, do których R. Sikorski zaliczał poprawę bezpieczeństwa państwa, zapewnienie mu stabilnego i „przyjaznego” otoczenia międzynarodowego oraz wzrost jego zamożności i siły³⁹, a także wspieranie procesów modernizacyjnych przez wzajemne „oddziaływanie czynników materialnych i niematerialnych”⁴⁰.

Minister W. Waszczykowski podczas swojego pierwszego spośród analizowanych wystąpienia również zwrócił uwagę na kluczowe cele polskiej polityki zagranicznej, utożsamiając je z poczuciem podmiotowości, realizacją interesów Rzeczypospolitej, zapewnieniem jej bezpieczeństwa oraz warunków rozwoju jej obywateli⁴¹.

Ministrowie spraw zagranicznych w rządzie PO-PSL prezentowali jednolite stanowisko co do miejsca Polski w UE oraz wizję dalszego rozwoju UE z udziałem RP.

³⁶ *IV Rzeczpospolita. Sprawiedliwość dla Wszystkich. Prawo i Sprawiedliwość. Program 2005*, Prawo i Sprawiedliwość, Warszawa 2005, s. 42.

³⁷ W. Paruch, M. Rydel, *op. cit.*, s. 201–203.

³⁸ A. Latosińska, *op. cit.*, s. 180.

³⁹ Strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych (archiwum), <<https://www.msz.gov.pl>>, „Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2012 roku”, dostęp 12 III 2020 [dalej: Informacja 2012].

⁴⁰ Strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych (archiwum), <<https://www.msz.gov.pl>>, „Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2013 roku”, dostęp 12 III 2020 [dalej: Informacja 2013].

⁴¹ Strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych, <<https://www.msz.gov.pl>>, „Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2016 roku”, dostęp 21 III 2020 [dalej: Informacja 2016].

Podkreślali zbieżności polskiej polityki zagranicznej z działaniami UE i potrzebę współdziałania z europejskimi partnerami na forum unijnym. Argument w tej sprawie podnosił zarówno G. Schetyna („Polska polityka zagraniczna jest dzisiaj nie tylko polityką narodową, jest również mocnym i wiarygodnym głosem kształtującym Wspólną Politykę Zagraniczną i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej. Czasami idea silnej Unii bywa przeciwstawiana państwom narodowym. To jest fałszywa alternatywa. Europa była i jest silna swoimi narodami”⁴²), jak i R. Sikorski („wpręgamy Europę celów wspólnych, także najważniejszych dla naszej polityki zagranicznej, ale też dajemy Unii siłę i środki do realizacji celów całej Wspólnoty”⁴³). Wypowiedzi obu ministrów wpisywały się w charakterystyczne dla teorii liberalnej założenie o współzależności i współdziałaniu państw na forum międzynarodowym.

Odniesienia do teorii liberalizmu dostrzec można również w informacjach obu ministrów wywodzących się z PO w obrębie opinii dotyczącej roli Polski w UE. Zaznaczano, że RP wykorzystuje swoją szansę w zakresie realizacji strategicznych interesów narodowych, buduje swoją polityczną pozycję w hierarchii unijnej i staje się państwem, które w coraz większym stopniu bierze na siebie odpowiedzialność za losy całej Unii⁴⁴ oraz zyskuje na członkostwie gospodarczo⁴⁵.

Zgodnie z koncepcjami ministrów z PO polska polityka zagraniczna miałyby realizować się wewnątrz procesu wzmacniającej się integracji UE. R. Sikorski w 2014 r. deklarował, że jeśli Unia ma spełniać pokładane w niej oczekiwania, musi być unią polityczną „jeszcze bardziej zintegrowaną niż dziś”⁴⁶. Zakładał, że w dalszym rozwoju Unii obowiązywać będzie podział na kręgi integracji, w ramach których zainteresowane państwa członkowskie mogłyby w dowolnym momencie podjąć wzmoczoną współpracę, zobowiązując się przy tym do zachowania jej otwartego charakteru⁴⁷. R. Sikorski zakładał trzy poziomy takiej integracji: centrum tworzone przez państwa ze strefy euro, uzupełnione o państwa akceptujące i realizujące układ z Schengen oraz (jako poziom trzeci) traktat fiskalny⁴⁸.

Jednocześnie proponował rozwiązania o charakterze instytucjonalnym, wpisujące się w ten scenariusz i zmierzające w kierunku budowania europejskiego quasi-państwa, jak np. połączenie funkcji Przewodniczego Komisji oraz Rady Europejskiej czy jego

⁴² Strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych (archiwum), <<https://www.msz.gov.pl>>, „Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2015 roku”, dostęp 10 III 2020 [dalej: Informacja 2015].

⁴³ Informacja 2012.

⁴⁴ Strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych (archiwum), <<https://www.msz.gov.pl>>, „Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2014 roku”, dostęp 10 III 2020 [dalej: Informacja 2014].

⁴⁵ Strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych (archiwum), <<https://www.msz.gov.pl>>, „Informacja Rady Ministrów o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w latach 2014–2015”, dostęp 20 III 2020 [dalej: Informacja 2014+].

⁴⁶ Informacja 2014.

⁴⁷ Informacja 2013.

⁴⁸ *Ibidem*.

wybór przez Parlament Europejski lub w wyborach powszechnych. Proponował również, aby część europosłów wybierana była z listy ogólnoeuropejskiej⁴⁹.

Politycy PiS natomiast wyraźnie podkreślali, że UE nie powinna zatracić swojego solidarystycznego, pomocniczego charakteru⁵⁰. Sceptycznie odnoszono się jednak do koncepcji szerszej integracji politycznej, w tym wchodzenia RP do strefy euro. Echa teorii realizmu odszukać można w wyrażanej przez J. Czaputowicza obawie PiS przed „koncertem mocarstw”, najsilniejszych krajów UE, w stosunku do mniejszych państw członkowskich. Stąd w wypowiedzi J. Czaputowicza mocno wyeksponowane są kwestie podmiotowości i suwerenności poszczególnych krajów UE. Stanowisko to miało także charakter pragmatyczny, pamiętać bowiem należy, że polski rząd był wówczas w sporze z Komisją Europejską. Sprzeciwiano się polityce pozatraktatowej, a więc prowadzonej poza ogólnie przyjętymi zasadami funkcjonowania UE⁵¹.

Istotnym postulatem pojawiającym się w informacjach ministrów reprezentujących PiS było poszerzenie „demokratycznej kontroli” nad instytucjami, co oznaczało ograniczenie kompetencji ciał UE nie pochodzących z wyborów (zdaniem PiS działających w sposób pozatraktatowy)⁵². Podkreślano w duchu paradygmatu realizmu znaczącą rolę państwa narodowego na arenie międzynarodowej: „Chcemy tworzyć Unię wolnych narodów i równych państw, solidarną i konkurencyjną pod względem gospodarczym, cieszącą się autorytetem w świecie. Uważamy jednak, że droga do tego celu nie wiedzie przez Unię dwóch prędkości, czyli zacieśnianie współpracy ekonomicznej i politycznej przez państwa strefy euro”⁵³.

Sprzeciwiano się zatem polityce dwóch prędkości UE, której rezultatem, zdaniem szefa resortu odpowiedzialnego za politykę zagraniczną, było „utworzenia jądra Europy czy też Europy pierwszej prędkości, a w konsekwencji przeniesienie każdego rzeczywistego procesu decyzyjnego z traktatowych instytucji Unii Europejskiej, w których reprezentowane są wszystkie państwa członkowskie, do nowo utworzonych instytucji strefy euro i gremiów nieformalnych”⁵⁴. J. Czaputowicz zwracał również uwagę, że

⁴⁹ Informacja 2012. Na temat perspektyw rozwoju UE R. Sikorski mówił także podczas szeroko komentowanego wystąpienia w Berlinie w listopadzie 2011 r. *Vide Wystąpienie Ministra Spraw Zagranicznych Radosława Sikorskiego w Berlinie 29 listopada 2011 r.*, <<https://www.polskieradio24.pl/5/3/Artykul/489025,Co-powiedzial-Radoslaw-Sikorski-Przeczytaj-wystapienie-z-Berlina>>, dostęp 12 VIII 2020.

⁵⁰ Informacja 2016.

⁵¹ J. Czaputowicz w ramach informacji sejmowej w 2019 r. mówił, że propozycja Komisji Europejskiej uzależnienia wypłaty środków z budżetu UE „od arbitralnie ocenianego stanu praworządności w państwach, którym środki te są przyznawane”. *Vide* strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych, <<https://www.msz.gov.pl>>, „Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2019 roku”, dostęp 21 III 2020 [dalej: Informacja 2019]. Zwracano uwagę, że zdaniem polskich władz UE znajdowała się w kryzysie aksjologicznym i instytucjonalnym. *Vide* strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych, <<https://www.msz.gov.pl>>, „Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2018 roku”, dostęp 21 III 2020 [dalej: Informacja 2018].

⁵² Informacja 2016; strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych, <<https://www.msz.gov.pl>>, „Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2017 roku”, dostęp 21 III 2020 [dalej: Informacja 2017].

⁵³ Informacja 2016.

⁵⁴ Informacja 2018.

utworzenie „dyrektoriatu” wybranych państw europejskich byłoby sprzeczne z fundamentalnymi w jego opinii zasadami europejskimi⁵⁵.

Zgodnie z obecnymi w myśli politycznej PiS koncepcjami ministrowie W. Waszczykowski oraz J. Czaputowicz w swoich wystąpieniach zwracali uwagę na politykę zagraniczną w kontekście suwerenności i silnej pozycji poszczególnych państw, których współpraca opierać się miała na wartościach leżących u podstaw powstania UE: swobody i wolności przemieszczania się ludzi, usług, towarów i kapitału⁵⁶. Celem polityki polskiej w wymiarze europejskim miało być budowanie na nowo UE, dbając zarówno o suwerenność państw, jak i siłę i konkurencyjność wspólnoty⁵⁷.

Częściowo na kwestie podnoszone przez polityków PiS zwracał również uwagę G. Schetyna. Co prawda oczekiwał on pogłębienia integracji, ale w duchu solidarności przełamującej podziały regionalne, a także podziały na nowych i starych członków Unii⁵⁸. Jednocześnie, podobnie jak polityczni oponenti, wskazywał na potrzebę wzmocnienia wolności, na których oparta jest UE (swoboda przemieszczania się osób i pracowników, swoboda przepływu towarów i usług, rozwój jednolitego rynku)⁵⁹.

W ramach analizowanych informacji zbliżone były postulaty obu stron w kwestiach gospodarczych, w których powinna zostać wzmocniona integracja. PiS opowiadał się za jednolitym rynkiem i europejską polityką cyfrową. Proponowano realizację tych postulatów przez pogłębienie integracji sektora usług i znoszenie barier na wspólnym rynku. Uznawano, że zagrożeniem dla UE jest protekcjonizm, który uderza w przedsiębiorców oraz w pracowników na unijnym rynku pracy⁶⁰. PiS był również za utrzymaniem wysokiego poziomu finansowania polityki spójności i wspólnej polityki rolnej⁶¹.

Zbliżona agenda tematów pojawiała się także w wystąpieniu przedstawiciela PO z 2012 r. Jak wówczas deklarowano, Unia miałaby zwiększyć swoją aktywność w obszarach takich, jak walka z bezrobociem, wdrożenie konkurencyjnego rynku handlu energią, kontrola granic zewnętrznych, wspólny rynek cyfrowy czy rynek usług⁶².

Zestawiając oba analizowane stanowiska w zakresie współpracy gospodarczej, można stwierdzić, że zgodne w nich było to, iż polityka zagraniczna miała opierać się na paradygmatach liberalnych. Jednocześnie należy zastrzec, iż w obrębie PO i PiS inaczej postrzegano rolę suwerennych państw w tym procesie.

W kontekście analizowanych i porównywanych ze sobą koncepcji warto również zwrócić uwagę, że postulat R. Sikorskiego dotyczący wzmocnienia UE jako unii poli-

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ Informacja 2016; Informacja 2019.

⁵⁷ Informacja 2016.

⁵⁸ Informacja 2014+.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ Był to kontekst działań Komisji Europejskiej zmierzających do nałożenia na przewoźników z krajów Europy Środkowo-Wschodniej regulacji prowadzących do utraty konkurencyjności tańszych przewoźników na unijnym rynku (dużą część rynku zajmują firmy z Polski).

⁶¹ Informacja 2019.

⁶² Informacja 2012.

tycznej równowazony był przez obu ministrów w rządzie PO-PSL deklaracją zachowania przez państwa członkowskie na zawsze niepodległości i prawa do opuszczenia unii oraz prawa do określenia zakresu uprawnień przekazywanych na poziom wspólnotowy⁶³. Co więcej, sam R. Sikorski, podobnie jak opozycyjni wówczas politycy PiS, przekonywał o potrzebie pozostawienia takich kwestii, jak tożsamość, kultura, religia, styl życia oraz najważniejsze stawki podatkowe, w domenie państw narodowych⁶⁴.

Realnie oceniając, R. Sikorski zaznaczył, że w Europie nadal trzeba ubiegać się o interesy swojego państwa. Zadeklarował ponadto: „Nie wyrzekamy się polskości. Europejskość nie zastąpi polskości, może ją jedynie wzmocnić”⁶⁵.

Dopełnieniem porównania koncepcji dalszego rozwoju UE jest analiza ministerialnych informacji pod względem kontekstu, w jakim stosowano określenia „pogłębienie integracji”. W przypadku ministrów reprezentujących zarówno rząd PO-PSL, jak i Zjednoczonej Prawicy obszarem, który postulowano dalej wzmacniać w ramach integracji, był wspólny rynek usług cyfrowych. Różnice dotyczyły natomiast wymiaru politycznej integracji (tabela 3).

Tabela 3. Konteksty użycia postulatu „pogłębienia integracji” w informacjach ministrów spraw zagranicznych w latach 2012–2019

Informacje w latach 2012–2015 (rząd koalicyjny PO i PSL)	Informacje w latach 2016–2019 (rząd Zjednoczonej Prawicy)
Kontekst polityczny	
– pogłębianie integracji jako tworzenie unii politycznej; – pogłębianie integracji jako przełamanie podziałów regionalnych i podziałów na nowych i starych członków Unii	– pogłębianie integracji europejskiej jedynie w zakresie zaakceptowanym przez uczestniczące w nim państwa i narody
Wymiar gospodarczy	
– pogłębianie integracji jako działanie na rzecz interesu Polski poprzez: poszerzenie wspólnego rynku usług, powstanie wspólnego rynku cyfrowego, wdrożenie konkurencyjnego rynku handlu energią	– pogłębianie integracji jako wzmocnienie jednolitego rynku i europejskiej polityki cyfrowej, m.in. poprzez pogłębienie integracji sektora usług i znoszenie barier na wspólnym rynku
Wymiar bezpieczeństwa	
–	– pogłębianie współpracy w ramach unijnej wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony

Źródło: opracowanie własne.

⁶³ Zgodnie z paradygmatem liberalnym państwa dysponują prawem opuszczenia każdej organizacji, lecz koszty takiego działania powodują, iż taki scenariusz jest postrzegany jako mało prawdopodobny, zwłaszcza w kontekście członkostwa w mocno zintegrowanych instytucjach. Należy jednak pamiętać, że takie scenariusze mogą się ziszczyć, jak to miało miejsce np. w przypadku opuszczenia UE przez Wielką Brytanię 31 stycznia 2020 r.

⁶⁴ Informacja 2012.

⁶⁵ *Ibidem*.

Istotnym, jak się wydaje, rozróżnieniem omawianych koncepcji dalszego rozwoju UE w kontekście weryfikacji ich związku z założeniami teorii liberalnej i realnej była kwestia przyjęcia przez RP waluty euro. Jak już wcześniej zaznaczono, PiS wyraziło sprzeciw w tej sprawie, będąc zwolennikiem waluty narodowej. Kwestia ta nie była nawet istotnym tematem wystąpień ministrów spraw zagranicznych.

Ministrowie reprezentujący PO przyjmowali zgoła odmienną postawę, choć należy stwierdzić, że była ona w ciągu omawianych lat modyfikowana. Początkowo deklarowano, że trwałe pozostawanie poza obszarem wspólnej waluty ograniczy pole manewru Rzeczypospolitej: „Będziemy więc mieli wybór – albo pozostaniemy w nurcie ściślejszej integracji gospodarczej, finansowej i politycznej, albo staniemy gdzieś z boku, zaprzeczając szansę na szybszy rozwój i wpływ na kształt polityk unijnych”⁶⁶.

R. Sikorski przyjęcie waluty euro traktował nie tylko w kategoriach ekonomicznych, ale także jako argument wzmacniający pozycję Polski na arenie unijnej i jako czynnik ułatwiający wejście „do najściślejszego kręgu decyzyjnego Unii Europejskiej”. Jednocześnie zastrzegł, że czas i warunki wykonania tego kroku muszą zostać mądrze i ostrożnie określone⁶⁷, gdyż są elementem zabezpieczenia państwa⁶⁸.

Deklarowana przez R. Sikorskiego gotowość przyjęcia euro w 2015 r.⁶⁹ z czasem stawała się mniej oczywista. Pełniący od jesieni 2014 r. funkcję ministra spraw zagranicznych G. Schetyna przeformułował akcenty w tej sprawie. Zaznaczał, iż określanie daty przyjęcia wspólnej waluty powinno być uzależnione od dokończenia reform polskiej gospodarki, ale także upewnienia się, że unia gospodarcza i walutowa jest stabilna i bezpieczna⁷⁰. Jednocześnie jednak zwracał uwagę na potrzebę uwzględnienia polskiego „głosu” w ramach „dalszej reformy unii gospodarczej i walutowej” na podobnej zasadzie jak głosu członków strefy euro⁷¹.

IV. Polityka obronna i energetyczna

Unijnym obszarem aktywności, na który zwracano uwagę w ramach corocznych informacji, była także kwestia wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony. Zarówno ministrowie z PO, jak i reprezentujący PiS deklarowali poparcie dla jej rozwoju, w tym również dla europejskich zdolności obronnych⁷². Integracja wojskowa UE, jak zakładano, przekładać miałyby się na podniesienie poziomu bezpieczeństwa Rzeczypospolitej.

G. Schetyna w 2015 deklarował: „W polityce bezpieczeństwa akcentujemy współpracę w ramach NATO, jednak dostrzegamy również rosnącą potrzebę zwiększenia zdolności wojskowych Unii Europejskiej. Wyzwania, którym musi ona stawić czoła, zwłaszcza

⁶⁶ Informacja 2013.

⁶⁷ *Ibidem*; Informacja 2012.

⁶⁸ Informacja 2014.

⁶⁹ Informacja 2012.

⁷⁰ Informacja 2014+.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² Informacja 2013; Informacja 2016.

na Południu, coraz częściej wymagają stanowczej polityki. W praktyce oznacza to konsekwentne wzmocnianie europejskich grup bojowych, by stały się formacjami zdolnymi do szybkiej reakcji. Powinno to również oznaczać wolę ich rzeczywistego użycia⁷³.

Było to swoiste dopowiedzenie zasygnalizowanej rok wcześniej, jeszcze przez R. Sikorskiego, potrzeby „ambitnej polityki obronnej Europy”, która wiązała się z koniecznością utworzenia „oddzielnego budżetu i wykorzystywania mechanizmu stałej współpracy strukturalnej”⁷⁴. Wypowiedź tę należy interpretować jako wpisującą się w postulaty zgodne z teorią liberalną – współdziałania na arenie międzynarodowej oraz ufności w organizacje międzynarodowe realizujące zadania w zakresie bezpieczeństwa międzynarodowego.

W wystąpieniach obu polityków PO zauważalna była jednak wątpliwość co do działań Unii na omawianym polu. Dobitnie wyartykułował to G. Schetyna w swoim pierwszym wystąpieniu w listopadzie 2014 r., kiedy to stwierdził: „Rosnąca liczba wyzwań, wyłamujących się z tradycyjnych ram polityki bezpieczeństwa, każe nam na nowo spojrzeć na rolę Unii Europejskiej w tej dziedzinie. [...] powinny stać się okazją do dyskusji nad ambitną europejską strategią bezpieczeństwa. We własnym, dobrze pojętym interesie, w interesie państw członkowskich, w tym Polski, Unia musi stać się siłą współtworzącą bezpieczeństwo w swoim sąsiedztwie”⁷⁵.

W deklaracjach ministra spraw zagranicznych reprezentującego PiS także padło stwierdzenie o chęci wzmocnienia wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony Unii Europejskiej. W. Waszczykowski mówił: „Z punktu widzenia polskiej racji stanu potrzebne jest wypracowanie na forum UE wspólnych mechanizmów szybkiej reakcji”⁷⁶. Zdanie to dotyczyło przede wszystkim działań UE w ramach misji pokojowych i stabilizacyjnych. W 2017 r. wskazywano, że wzmocnieniem wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony UE mogłoby być: powołanie stałej struktury planowania i dowodzenia misjami UE, wzmocnienie zdolności wojskowych i cywilnych, a także zwiększenie wykorzystania unijnych sił szybkiego reagowania – Grup Bojowych Unii Europejskiej. Jako przykład wzmocnienia wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony podawano powstanie europejskiej straży granicznej⁷⁷. Zwracano uwagę na możliwość wykorzystania stałej współpracy strukturalnej (PESCO)⁷⁸.

⁷³ Informacja 2015.

⁷⁴ Informacja 2014.

⁷⁵ Informacja 2014+. Wątpliwości, które wyrażał G. Schetyna, były tożsame z opinią, jaką wiosną 2014 r. przedstawił R. Sikorski, mówiąc o niedostatkach polityk wspólnotowych, które ujawniły się w obliczu kryzysu ukraińskiego i wydarzeń arabskiej wiosny. R. Sikorski krytykował wówczas ograniczoną zdolność do reagowania na sytuacje kryzysowe, brak konsekwencji w realizacji polityki sąsiedztwa ze względu na brak „poczucia współodpowiedzialności wszystkich państw członkowskich za oba jej wymiary – wschodni i południowy”, jak również brak mechanizmów solidarności, które zabezpieczyłyby państwa członkowskie i partnerów UE przed środkami nacisku, takimi jak embargo handlowe czy szantaż energetyczny. Informacja 2014.

⁷⁶ Informacja 2016.

⁷⁷ Informacja 2017.

⁷⁸ *Ibidem*; Informacja 2018.

Drugim, również istotnym wyzwaniem dla bezpieczeństwa tak Polski, jak i UE była w ramach analizowanych dokumentów problematyka energetyki i bezpieczeństwa energetycznego. Zarówno dla polityków PO, jak i PiS narzędziem przeciwdziałającym zagrożeniom w tym obszarze miała być unia energetyczna⁷⁹. W przypadku PiS deklarowano wręcz oczekiwanie na przejście z fazy koncepcyjnej w fazę realizacyjną tego projektu⁸⁰.

W optyce PO propozycję unii energetycznej przedstawiano na trzech poziomach. Po pierwsze, w analizowanej propozycji istotny miał być mechanizm solidarnościowy, który sprawiałby, że Unia Europejska zyskałaby możliwość wykorzystania całego swojego potencjału w celu zapobiegania zakłóceniom przesyłu energii. Drugim narzędziem miało być realizowanie przez państwa unijne wspólnych zakupów ropy i gazu, co umożliwiłoby uzyskiwanie bardziej konkurencyjnych cen na rynku. Trzecim założeniem unii energetycznej był rozwój rodzimych źródeł energii (np. gazu łupkowego)⁸¹ oraz technologii efektywnego zużycia energii (np. węgla)⁸².

Zdaniem G. Schetyny dla Polski obok mechanizmów solidarnościowych z bezpieczeństwem energetycznym ściśle związana jest problematyka dywersyfikacji dostaw⁸³. Działania na obu płaszczyznach zapewnić miałyby stan, w którym „żadne państwo członkowskie nie zostanie pozostawione same sobie na wypadek kryzysu dostaw”⁸⁴.

W opinii PO równie istotne miało być wzmocnienie bezpieczeństwa energetycznego sąsiadów UE poprzez np. rozbudowę systemu łączników, zwłaszcza gazowych, z państwami sąsiednimi, takich jak korytarz gazowy Północ-Południe, którego częścią byłby terminal LNG w Świnoujściu, a który zgodnie z zapowiedzią R. Sikorskiego miał stać się gazowym oknem na świat nie tylko dla Polski, ale i całego regionu⁸⁵. Kwestia infrastruktury, w tym wspomnianego terminala, uznana została przez G. Schetynę za istotny wkład Polski w budowę bezpieczeństwa energetycznego Europy⁸⁶.

W przypadku ministrów z PiS pojawiały się wątki zbieżne z przytoczonymi powyżej propozycjami. Zarówno W. Waszczykowski, jak i J. Czaputowicz zwracali uwagę chociażby na problem dywersyfikacji dostaw paliw. W tym kontekście bardzo krytycznie odnosili się do projektu Nord Stream 2, przedstawianego jako nieefektywny ekonomicznie

⁷⁹ Informacja 2014; Informacja 2014+.

⁸⁰ Poprzez europejską unię energetyczną UE ma zapewniać większą spójność we wszystkich obszarach polityki, aby osiągnąć szeroko zakrojony cel, jakim jest stworzenie niezawodnego, przystępnego cenowo i zrównoważonego systemu energetycznego. *Vide* Informacja 2016; Informacja 2017; Informacja 2018.

⁸¹ Kwestia gazu łupkowego – szeroko poruszana za czasów rządów PO-PSL – nie była podnoszona przez PiS, chyba że jako element krytyki polityki PO-PSL, a szczególnie D. Tuska, który mówił o wydobywaniu gazu łupkowego już w 2014 r. Należy jednak nadmienić, że temat ten w okresie rządów Zjednoczonej Prawicy znajdował się poza agendą polityki bezpieczeństwa energetycznego z prozaicznego powodu – ze względu na nieopłacalność wydobywania gazu zaprzestano poszukiwań tego surowca.

⁸² Informacja 2014.

⁸³ Jak wskazywał G. Schetyna: „Opowiadamy się również za dalszą dywersyfikacją kierunków importu gazu do Europy, zwłaszcza poprzez współpracę z takimi dostawcami jak kraje Zatoki Perskiej, Norwegia, państwa regionu Morza Kaspijskiego czy USA. Tym sposobem dostawy gazu przestaną być narzędziem politycznego nacisku, a staną się przedmiotem zdrowej konkurencji”. Informacja 2015.

⁸⁴ Informacja 2014+.

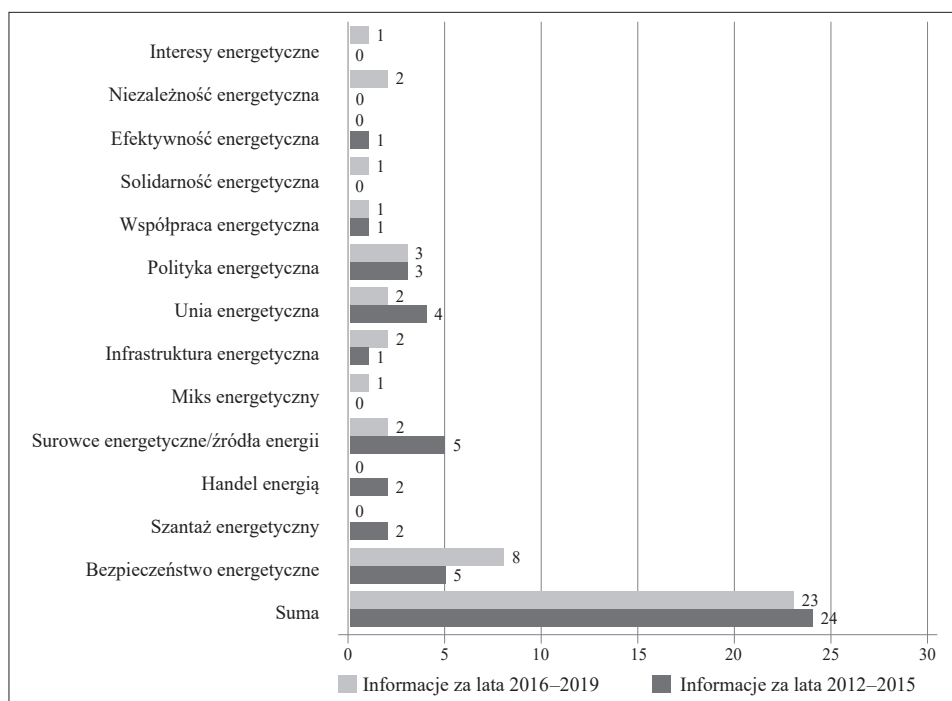
⁸⁵ Informacja 2014.

⁸⁶ Informacja 2014+

pomysł, służący zwiększeniu zależności Unii Europejskiej od dostaw z tego samego kierunku, a nawet będący zagrożeniem dla bezpieczeństwa energetycznego w regionie⁸⁷. Uznawano, że dobrym rozwiązaniem jest gazociąg Baltic Pipe, projekt inwestycyjny mający umożliwić transport gazu z Norwegii na rynki duński i polski, stojący niejako w opozycji do projektu Nord Stream 2⁸⁸.

Zwracano również uwagę na potencjalne rozwiązania, korzystne dla polskiej energetyki, realizowane poprzez zabiegi zmierzające do zapewnienia państwom członkowskim autonomii w kształtowaniu własnego miks energetycznego⁸⁹.

Wykres 3. Statystyka użycia określeń związanych z kategorią bezpieczeństwa energetycznego w informacjach ministrów spraw zagranicznych w latach 2012–2019

Źródło: opracowanie własne.

Ministrowie reprezentujący zarówno rząd Zjednoczonej Prawicy, jak i koalicji PO-PSL reprezentowali stanowisko, które wpisywało się w teorię liberalizmu, akcentując w sposób znaczący potrzebę współdziałania w zakresie bezpieczeństwa w ramach międzynarodowych struktur. Pogłębiona analiza przy wykorzystaniu narzędzi

⁸⁷ Informacja 2016; Informacja 2017; Informacja 2018.

⁸⁸ Informacja 2017; Informacja 2019.

⁸⁹ Informacja 2017; *Strategia polskiej polityki zagranicznej 2017–2021*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa [b.d.w.], s. 15.

statystycznych pozwala jednak określić różnice pomiędzy analizowanymi środowiskami. Tematyka bezpieczeństwa energetycznego pojawia się w informacjach ministrów PO oraz PiS w zbliżonej ilości (odpowiednio 24 i 23 razy). Należy jednak podkreślić odmienny profil zainteresowania tą tematyką (wykres 3). Politycy PiS częściej korzystali wprost z kategorii bezpieczeństwa energetycznego (8 razy). Przedstawiciele PO natomiast mocniej akcentowali kwestie unii energetycznej oraz współpracy w zakresie dostaw surowców energetycznych.

V. Wyniki badań

Problematyka relacji z Unią Europejską oraz kierunków jej dalszej integracji stanowiła istotny element informacji sejmowych przedstawianych przez ministrów spraw zagranicznych w latach 2012–2019, co oczywiście było determinowane przynależnością Polski do struktur europejskich i wynikającymi z tego faktu powiązaniem ekonomicznymi, politycznymi, społecznymi i kulturalnymi.

Dzięki przeprowadzonej analizie zauważalne są wyraźne różnice w koncepcjach polityki zagranicznej artykułowanej przez badane środowiska polityczne. Przede wszystkim przedstawiciele rządu koalicyjnego PO-PSL opowiadali się za silniejszą integracją europejską w wymiarze politycznym. W przypadku ministrów reprezentujących PiS można natomiast zauważyć silnie akcentowaną koncepcję państwa narodowego, podkreślającego swoją suwerenność i realizującego swoje interesy w relacjach z innymi państwami.

Koalicja PO-PSL z większym zaufaniem podchodziła do współzależności państw i koncepcji poszerzania pól integracji europejskiej, jak również do zróżnicowania jej „prędkości” w stosunku do konkretnych państw. Przede wszystkim jednak koncepcje bezpieczeństwa i współpracy w przypadku PO, mimo deklarowanej kooperacji z NATO i USA, stawiały na pierwszym miejscu UE oraz stosunki multilateralne w ramach wspólnoty. W koncepcjach polityki PiS zauważalna była natomiast chęć większej emancypacji w odniesieniu do polityk UE oraz prowadzenia odrębnej polityki w regionie, a przede wszystkim zacieśniania więzi ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki.

W przedstawianych przez poszczególnych ministrów informacjach na temat polityki zagranicznej zauważalne są odwołania do niektórych składowych teorii realizmu i liberalizmu, jednak zakładany w hipotezie badawczej dychotomiczny podział: PiS – realizm, PO – liberalizm nie ma cech alternatywy rozłącznej. Należy bowiem stwierdzić, że w polityce zagranicznej rządu koalicji PO-PSL można znaleźć odwołania do teorii liberalizmu (uznanie współzależności państw na arenie międzynarodowej, akceptacja roli instytucji międzynarodowych), zaś w polityce zagranicznej rządu Zjednoczonej Prawicy – do realizmu (prymat interesu narodowego i podmiotowość państwa), niemniej w kontekście koncepcji rozwoju integracji europejskiej pojawiały się również obszary, w których oba analizowane środowiska polityczne prezentowały zbliżone stanowiska, które na kontinuum teoria liberalizmu – teoria realizmu należy zakwalifikować jako bliższe liberalizmowi (współpraca gospodarcza, bezpieczeństwo międzynarodowe jako zadanie dla UE).

Odnosząc się do hipotezy szczegółowej, autorzy niniejszego artykułu pragną wskazać, że różnice w koncepcjach dotyczących kierunków integracji okazały się istotne w głównej mierze w obszarze formuły dalszej integracji UE (integracja polityczna vs. współdziałanie suwerennych podmiotów; różne „prędkości” integracji vs. jeden jej poziom) oraz znaczenia państwa w relacjach z innymi podmiotami stosunków międzynarodowych. Jednocześnie rządy koalicji PO-PSL i Zjednoczonej Prawicy w sposób zbieżny formułowały większość postulatów w obszarze polityki bezpieczeństwa zarówno w odniesieniu do potrzeby koordynowania wspólnej polityki obronnej, jak i działań na rzecz bezpieczeństwa energetycznego (szczegółową analizę przedstawia tabela 4).

Tabela 4. Postulowany kierunek rozwoju i bezpieczeństwo Unii Europejskiej – analiza porównawcza koncepcji polityki zagranicznej zawartych w informacjach ministrów spraw zagranicznych w latach 2012–2019

Kategoria analizy		Polityka zagraniczna PiS	Polityka zagraniczna PO
Cele polityki zagranicznej	×	<ul style="list-style-type: none"> – budowanie podmiotowości państwa na arenie międzynarodowej, – bezpieczeństwo, – budowanie możliwości rozwoju dla obywateli 	<ul style="list-style-type: none"> – budowanie przyjaznego otoczenia dla RP, – wzrost siły państwa na arenie międzynarodowej, – modernizacja
Otoczenie Polski	×	<ul style="list-style-type: none"> – kryzys UE jako instytucji, – kryzys bezpieczeństwa, – kryzys sąsiedztwa 	<ul style="list-style-type: none"> – ograniczenie znaczenia UE po kryzysie gospodarczym, – wzrost ambicji Rosji (konflikt na Ukrainie), – zmiana paradygmatu polityki USA (Azja)
Postulowany kierunek rozwoju Unii Europejskiej	Suwerenność państwa	<ul style="list-style-type: none"> – suwerenność i podmiotowość państw w ramach UE, – państwa narodowe 	<ul style="list-style-type: none"> – suwerenność państw, ale przy silniejszej integracji, – państwa wyrażające zgodę na przeniesienie uprawnień na rzecz instytucji UE
	Institucje Unii Europejskiej	<ul style="list-style-type: none"> – niewielki nacisk na rozwój kompetencji instytucji unijnych, – demokratyzacja procesów przeciw niedemokratycznym instytucjom 	<ul style="list-style-type: none"> – większy nacisk na instytucje UE i ich znaczenie oraz rolę dla przyszłości UE
	Płaszczyzny integracji	<ul style="list-style-type: none"> – kryzys wartości UE i chęć powrotu do korzeni, – zagwarantowanie wolności i swobód gospodarczych, – ujednoczenie tempa integracji 	<ul style="list-style-type: none"> – integracja polityczna przy jednoczesnym zachowaniu tożsamości kulturowej państw, – zagwarantowanie wolności i swobód gospodarczych, – różne prędkości i obszary integracji
	Euro	brak wskazań	wejście do strefy euro jako cel

→

Kategoria analizy		Polityka zagraniczna PiS	Polityka zagraniczna PO
Bezpieczeństwo jako zadanie Unii Europejskiej	Wspólna polityka bezpieczeństwa	<ul style="list-style-type: none"> – działania w ramach wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony Unii Europejskiej (potrzeba współpracy państw w tym zakresie), – zwiększenie mobilności Europejskich Grup Szybkiego Reagowania 	<ul style="list-style-type: none"> – działania w ramach wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony Unii Europejskiej (potrzeba współpracy państw w tym zakresie), – rozwój Grup Bojowych Unii Europejskiej
	Bezpieczeństwo energetyczne	<ul style="list-style-type: none"> – współpraca energetyczna na poziomie UE, – solidarność energetyczna wyrażająca się w zaniechaniu realizacji projektu Nord Stream 2, – ewolucja z uwzględnieniem krajowych miksów energetycznych w stronę redukcji emisji gazów cieplarnianych, – znaczenie rozwoju infrastruktury dla bezpieczeństwa regionu, – dążenie do dywersyfikacji dostaw surowców 	<ul style="list-style-type: none"> – współpraca energetyczna na poziomie UE, – solidarność energetyczna (wspólne zakupy surowców, unia energetyczna), – nowoczesne technologie i rozwój rodzimych zasobów, – znaczenie rozwoju infrastruktury dla bezpieczeństwa regionu, – dążenie do dywersyfikacji dostaw surowców

Źródło: opracowanie własne.

Bibliografia

Źródła

- IV Rzeczpospolita. Sprawiedliwość dla wszystkich. Prawo i Sprawiedliwość. Program 2005*, Prawo i Sprawiedliwość, Warszawa 2005.
- By żyło się lepiej. Wszystkim! Program wyborczy Platformy Obywatelskiej*, Komitet Wyborczy Platforma Obywatelska RP, Warszawa 2007.
- Gajcy A., Stankiewicz A., *Polski minister w archiwach hiszpańskiego wywiadu*, <<https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onejcie/jacek-czaputowicz-w-archiwach-hiszpańskiego-wywiadu/c5dmk85>>.
- Historia pokolenia. Grzegorz Schetyna w rozmowie z Cezarym Michalskim*, Poltext, Warszawa 2019.
- Migdał R., *Tylko nie o polityce, proszę*, Atut, Wrocław 2011.
- Państwo dla obywateli. Plan rządzenia 2005–2009*, Instytut Państwa i Administracji, Warszawa 2005.
- Program wyborczy Platformy Obywatelskiej: Następny krok. Razem*, Komitet Wyborczy Platforma Obywatelska RP, Warszawa 2011.
- Risk Analysis for 2016*, Frontex, Warszawa 2016.

- Sikorski R., *Polska może być lepsza. Kulisy polskiej dyplomacji*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Warszawa 2018.
- Strategia polskiej polityki zagranicznej 2017–2021*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa [b.d.w.].
- Strona internetowa dziennik.pl, <<https://wiadomosci.dziennik.pl>>, „Grzegorz Schetyna szefem polskiej dyplomacji. Sylwetka i opinie”.
- Strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych (archiwum), <<https://www.msz.gov.pl>>, „Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2012 roku”.
- Strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych (archiwum), <<https://www.msz.gov.pl>>, „Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2013 roku”.
- Strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych (archiwum), <<https://www.msz.gov.pl>>, „Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2014 roku”.
- Strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych (archiwum), <<https://www.msz.gov.pl>>, „Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2015 roku”.
- Strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych (archiwum), <<https://www.msz.gov.pl>>, „Informacja Rady Ministrów o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w latach 2014–2015”.
- Strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych, <<https://www.msz.gov.pl>>, „Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2016 roku”.
- Strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych, <<https://www.msz.gov.pl>>, „Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2017 roku”.
- Strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych, <<https://www.msz.gov.pl>>, „Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2018 roku”.
- Strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych, <<https://www.msz.gov.pl>>, „Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2019 roku”.
- Strona internetowa Państwowej Komisji Wyborczej, <<https://parlament2015.pkw.gov.pl>>, „Wyniki wyborów do Sejmu RP”.
- Strona internetowa Państwowej Komisji Wyborczej, <<https://wybory2011.pkw.gov.pl>>, „Wybory 2011. Wyniki głosowania”.
- Warzecha R., *Strefa zdekommunizowana. Wywiad rzeka z Radosławem Sikorskim*, Andrzej Findeisen/AMF Plus Group, Warszawa 2006.
- Wójcik Ł., *Z dyplomacji do polityki, czyli jak Witold Waszczykowski w końcu został szefem MSZ*, <<https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1641561,1,z-dyplomacji-do-polityki-czyli-jak-witold-waszczykowski-w-koncu-zostal-szefem-msz.read>>.
- Wystąpienie Ministra Spraw Zagranicznych Radosława Sikorskiego w Berlinie 29 listopada 2011 r.*, <<https://www.polskieradio24.pl/5/3/Artykul/489025,Co-powiedzial-Radoslaw-Sikorski-Przeczytaj-wystapienie-z-Berlina>>.
- Zdrowie, praca, rodzina. Program Prawa i Sprawiedliwości*, Prawo i Sprawiedliwość, Warszawa 2014.

Piśmiennictwo

- Bäcker R. *et al.*, *Metodologia badań politologicznych*, Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych, Warszawa 2016.
- Bajer J., *Badania porównawcze w politologii. Zagadnienia metodologiczne*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis” 2012, nr 8.

- Bałamut A., *Polityka bezpieczeństwa energetycznego Polski w latach 2000–2015*, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2017.
- Barburska O., *Blaski i cienie Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej*, „Studia Europejskie” 2015, nr 4.
- Barbuska O., *Polityka wschodnia Unii Europejskiej jako część składowa polityki zagranicznej UE*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2019.
- Bezpieczeństwo energetyczne. Koncepcje, wyzwania, interesy*, red. J. Gryz, A. Podraza, M. Ruszel, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2018.
- Bezpieczeństwo zewnętrzne państwa w polskiej myśli politycznej po roku 1989. Wybór źródeł*, red. A. Lewandowski, G. Radomski, P. Tomaszewski, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2012.
- Buzan B., Little R., *Systemy międzynarodowe w historii świata*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.
- Cebul K., *Foreign Policy of the European Union from the Perspective of the Discourse Held on February 5th, 2015 in the Polish Parliament. Parliamentary Discourse Analysis*, „Athenaeum. Polish Political Science Studies” 2016, vol. 56.
- Cebul K., *Miejsce i rola Polski w Unii Europejskiej w świetle debat parlamentarnych w Sejmie RP w latach 2004–2011*, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2018.
- Cebul K., *The Place and Role of Poland in the International Security System in the Light of Parliamentary Discussions on Information Provided by Ministers of Foreign Affairs on Tasks of Foreign Policy between 2006 and 2016*, [w:] *Poland in the European Union – Perspectives of Membership. Politics – Economy and Society – Culture – International Relationships*, red. A. Rudowski, M. Sulkowski, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2017.
- Cianciara A.K., *Partnerstwo Wschodnie 2009–2014*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2014.
- Danel Ł., *Koncepcje polskiej polityki zagranicznej po 1989 roku w programach głównych partii nurtu konserwatywno-liberalnego*, [w:] *Polskie ugrupowania liberalne*, red. Ł. Tomczak, Wydawnictwo Marina, Wrocław 2010.
- Danel Ł., *Nurt liberalno-konserwatywny*, [w:] *Wybrane współczesne nurty polskiej myśli politycznej*, red. J. Kornaś, R. Lisiakiewicz, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016.
- Danel Ł., *Polskie Stronnictwo Ludowe wobec problematyki integracji europejskiej – ewolucja programowa w latach 1991–2009*, [w:] *Ludowcy i problematyka agrarna na początku XXI wieku*, red. Ł. Tomczak, Wydawnictwo Marina, Wrocław 2010.
- Drgas M., *Kryzys migracyjny 2014–2016 w Europie a spór o przyszły kształt Unii Europejskiej*, [w:] *Kryzys migracyjny a bezpieczeństwo Polski i Unii Europejskiej. Wybrane aspekty*, red. A. Lewandowski, I. Monolatii, M. Polakowski, Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Płock 2017.
- Dwie epoki. O celach w polskiej polityce zagranicznej. 1918–1939 i 1989–2015*, red. A. Friszke, M. Kornat, R. Stemplowski, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2020.
- Dzisiów-Szyszczykiewicz A., „Arabska wiosna” – przyczyny, przebieg i prognozy, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2011, nr 18.
- Europa Karpat*, red. W. Paruch, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2019.
- Guzzini S., *Realizm w nauce o stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2017.
- Jacek Czaputowicz, [w:] *Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–1989*, t. 1, red. J. Skórzyński, Wydawnictwo Karta, Warszawa 2000.
- Jackson R., Sørensen G., *Introduction to International Relations. Theories and Approaches*, Oxford University Press, Oxford 2015.

- Kaczmarek M., *Realizm neoklasyczny*, [w:] *Teoria i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, red. R. Zięba, S. Bieleń, J. Zając, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015.
- Kamosiński S., *Bezpieczeństwo państwa w exposé polskich premierów od Tadeusza Mazowieckiego do Beaty Szydło*, „UR Jurnal of Humanities and Social Sciences” 2016, nr 1, <https://doi.org/10.15584/johass.2016.1.7>.
- Kłaczyński R., *Rosyjsko-ukraiński konflikt 2014–2017 jako przykład wojny hybrydowej. Geneza, polityka, gospodarka*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2017, vol. 11, nr 2.
- Kohtamäki N., *Pojęcie legitymizacji demokratycznej w interpretacji konstruktywistycznej*, „Przełęcz Sejmowy” 2018, nr 1(144).
- Kowal P., *Testament Prometeusza*, Kolegium Europy Wschodniej, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2019.
- Kowal P., Orzelska-Stączek A., *Inicjatywa Trójmorza: geneza, cele i funkcjonowanie*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2019.
- Krawciewicz A., *Polityka wschodnia w koncepcjach partii politycznych w III Rzeczypospolitej Polskiej. Wybrane aspekty: stosunki międzynarodowe, polityka historyczna, gospodarka i integracja europejska*, Wydawnictwo Inforteditions, Zabrze 2018.
- Kushner T., *Lampedusa and the Migrant Crisis. Ethics, Representation and History*, „Mobile Culture Studies. The Journal” 2016, vol. 1.
- Latośńska A., *Nurt konserwatywny i narodowo-katolicki*, [w:] *Wybrane współczesne nurty polskiej myśli politycznej*, red. J. Kornaś, R. Lisiakiewicz, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016.
- Lewandowski A., *Bezpieczeństwo kulturowe jako przestrzeń sporu politycznego pomiędzy Prawem i Sprawiedliwością a Platformą Obywatelską. Analiza programów wyborczych*, [w:] *Człowiek wobec współczesnych wyzwań kulturowych*, red. E. Chojnacka, J. Michalski, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Płock 2016.
- Lewandowski A., *Cultural Security in the Political Programmes of Law and Justice*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2017, vol. 56, <https://doi.org/10.15804/athena.2017.56.02>.
- Lewandowski A., *Ewolucja programowa Platformy Obywatelskiej jako partii opozycyjnej (2001–2007). Wybrane aspekty*, [w:] *(Re)Adaptacja w sytuacjach zmiany społecznej*, red. A. Głowała, J. Michalski, M. Wolińska, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Płock 2017.
- Lewandowski A., *Idee liberalne w myśli politycznej Platformy Obywatelskiej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001–2011*, [w:] *Idee polityczno-prawne i społeczne jako fundamenty III Rzeczypospolitej*, red. J. Justyński, R. Kania, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego Płockiego, Płock 2018.
- Lewandowski A., *Plurality of Liberalisms. The Parliamentary Liberal Groups in the Third Polish Republic: An Analysis of Party Programmes and their Differences*, „Roczniki Historii Socjologii” 2019, vol. X.
- Lewandowski A., *Teoria sekurytyzacji a ponowoczesne koncepcje władzy*, [w:] *Bezpieczeństwo Europy – bezpieczeństwo Polski*, t. 4, red. E. Maj, W. Sokół, A. Szwed-Walczak, Ł. Jędrzejcki, Wydawnictwo Naukowe UMCS, Lublin 2017.
- Łoś-Nowak T., *Stosunki międzynarodowe. Teorie – systemy – uczestnicy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2006.
- Migalski M., *Polityka zagraniczna w programie i działalności Platformy Obywatelskiej*, [w:] *Platforma Obywatelska*, red. M. Migalski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009.
- Migalski M., *Polityka zagraniczna w programie i działalności Prawa i Sprawiedliwości*, [w:] *Prawo i Sprawiedliwość*, red. M. Migalski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010.

- Milczarek D., *Polska jako kreator polityki wschodniej Unii Europejskiej*, „Studia Europejskie” 2015, nr 4.
- Mingst K., *Podstawy stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Nye J.S. Jr., *Przyszłość siły*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
- Nye J.S. Jr., *Public Diplomacy and Soft Power*, „Annals of the American Academy of Political and Social Science” 2008, vol. 616, nr 1, <https://doi.org/10.1177/0002716207311699>.
- Nye J.S. Jr., *Soft Power and American Foreign Policy*, „Political Science Quarterly” 2004, vol. 119, nr 2, <https://doi.org/10.2307/20202345>.
- Oltean P., Iov C.A., *Lampedusa Tragedy from October 2013 and the European Union Response: More Accessible or More Restrictive Migration Policies?*, „Research and Science Today Supplement” 2015, nr 3.
- Orzelska-Stączek A., *Ministrowie spraw zagranicznych Polski w latach 2005–2014*. Stefan Meller, Anna Fotyga, Radosław Sikorski, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2016.
- Paruch W., *Mysł polityczna – refleksje metodologiczne o pojęciu*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K. Politologia” 1999, vol. 6.
- Paruch W., Rydel M., *Założenia strategiczne w koncepcji polityki zagranicznej RP – analiza myśli politycznej Prawa i Sprawiedliwości*, [w:] *Polityka zagraniczna III RP. 20 lat po przełomie*, red. A. Jarosz, K. Olszewski, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2011.
- Pochyły P., *Problematyka bliskowschodnia w „Informacjach” ministrów spraw zagranicznych RP o zadaniach polskiej polityki zagranicznej przed i po inwazji na Irak w 2003 roku – porównawcza analiza expose ministrów spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001–2014*, [w:] *Polityka zagraniczna Polski. 25 lat doświadczeń*, red. M. Pietrasiak, M. Stelmach, K. Żakowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016, <https://doi.org/10.18778/8088-107-5-09>.
- Polityka wschodnia Polski – między fatalizmem geopolitycznym a klątwą niemocy*, red. S. Bieleń, Wydawnictwo Aspra, Warszawa 2019.
- Polityka zagraniczna Polski wobec państw, regionów i organizacji*, red. M. Mróz, A. Drzewicki, Dyplomacja i Bezpieczeństwo, nr 1(5), Instytut Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2017/2018.
- Potyrała A., *Pozamilitarne aspekty bezpieczeństwa międzynarodowego – kryzys migracyjny 2015–2016*, „Przegląd Strategiczny” 2016, nr 9, <https://doi.org/10.14746/ps.2016.1.21>.
- Rosicki R., Rosicki G., *Znaczenie gazociągu Nord Stream dla Polski*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2012, nr 6(4).
- Sadowski S., *Bezpieczeństwo zewnętrzne w programach politycznych polskich liberalistów*, [w:] *Polskie zbliżenia z liberalizmem*, red. T. Godlewski, D. Karnowska, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
- Sanecka-Tyczyńska J., *Państwo obywatelskie i wspólnota polityczna. Studium z myśli politycznej Prawa i Sprawiedliwości*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2011.
- Sanecka-Tyczyńska J., *Racja stanu we współczesnej polskiej myśli politycznej 2001–2015*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2018.
- Siemiątkowski P., *Bezpieczeństwo energetyczne jako obszar bezpieczeństwa ekonomicznego państwa*, [w:] *Bezpieczeństwo energetyczne państwa*, red. A. Czwołek, P. Siemiątkowski, P. Tomaszewski, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa, Toruń 2018.
- Silverman D., *Prowadzenie badań jakościowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
- Soroka P., *Bezpieczeństwo energetyczne: między teorią a praktyką*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2015.

- Sydoruk T., Tyshchenko D., *Position of the Visegrad Four Countries and the Baltic States on the Russian-Ukrainian Conflict*, „Torun International Studies” 2016, vol. 1, nr 9, <https://doi.org/10.12775/TIS.2016.002>.
- Sykulski L., *Geopolityka a bezpieczeństwo Polski*, Wydawnictwo Zona Zero, Warszawa 2018.
- Szczepaniak K., *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica” 2012, z. 42.
- Szydysz M., *Sekurytyzacja jako narzędzie polityki zagranicznej Izraela w świetle teorii regionalnych kompleksów bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2019.
- Ścigaj P., Bukowski M., *Zastosowanie analizy zawartości w badaniach politologicznych*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2012, vol. 36.
- Tenerowicz R., „Nowy liberalizm”, [w:] *Teoria i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, red. R. Zięba, S. Bieleń, J. Zając, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015.
- Tomala M., *Współpraca międzyparlamentarna Rady Nordyckiej z perspektywy konstruktywizmu*, „Przegląd Sejmowy” 2019, nr 5(154), <https://doi.org/10.31268/PS.2019.67>.
- Tomaszewski P., *The Three Seas Initiative as an Element of a Stabilization System in Eastern and Middle Europe: Between the Political Conception Itself and the Political Practice*, „Aktual'ni Problemi Miżnarodnih Vidnosin” 2019, vol. 1, nr 140, <https://doi.org/10.17721/apmv.2019.140.1.28-35>.
- Waltz K.N., *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Publishing Company, Illinois 1979.
- Więclawski J., *Hans Morgenthau, realizm klasyczny i jego rekomendacje dla polskiej polityki zagranicznej*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2011, nr 3.
- Wojciuk A., *Bezpieczeństwo w teoriach stosunków międzynarodowych*, [w:] R. Kuźniar et al., *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2012.
- Zybertowicz A., *Kategorie do badania polskiej myśli politycznej (rozważania wstępne)*, [w:] *Studia z dziejów polskiej myśli politycznej*, t. II: *Polska myśl polityczna w dzielnicy pruskiej w XIX w.*, red. S. Kalemka, Wydawnictwo UMK, Toruń 1990.
- Żurawski vel Grajewski P., *The Eastern Policy of Poland: EU and National Perspective 1989–2015*, Natolin European Centre, Warszawa 2017.